

Utredning i Strandkärr

Arkeologisk utredning
Strandkärr 1:4
Norums socken, Stenungsunds kommun
Johan Peterson
Bohusläns museum
Rapport 2014: 32

Utredning i Strandkärr

Arkeologisk utredning

Strandkärr 1:4

Norums socken, Stenungsunds kommun

Bohusläns museum Rapport 2014:32

ISSN 1650-3368

Författare Johan Peterson

Layout och grafisk form Gabriella Kalmar

Teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Foton tagna av Johan Peterson. Framsidan visar schaktning i områdets sydöstra del. Baksidan visar vy från områdets sydöstra del.

Tryck Bording AB, Borås 2014

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

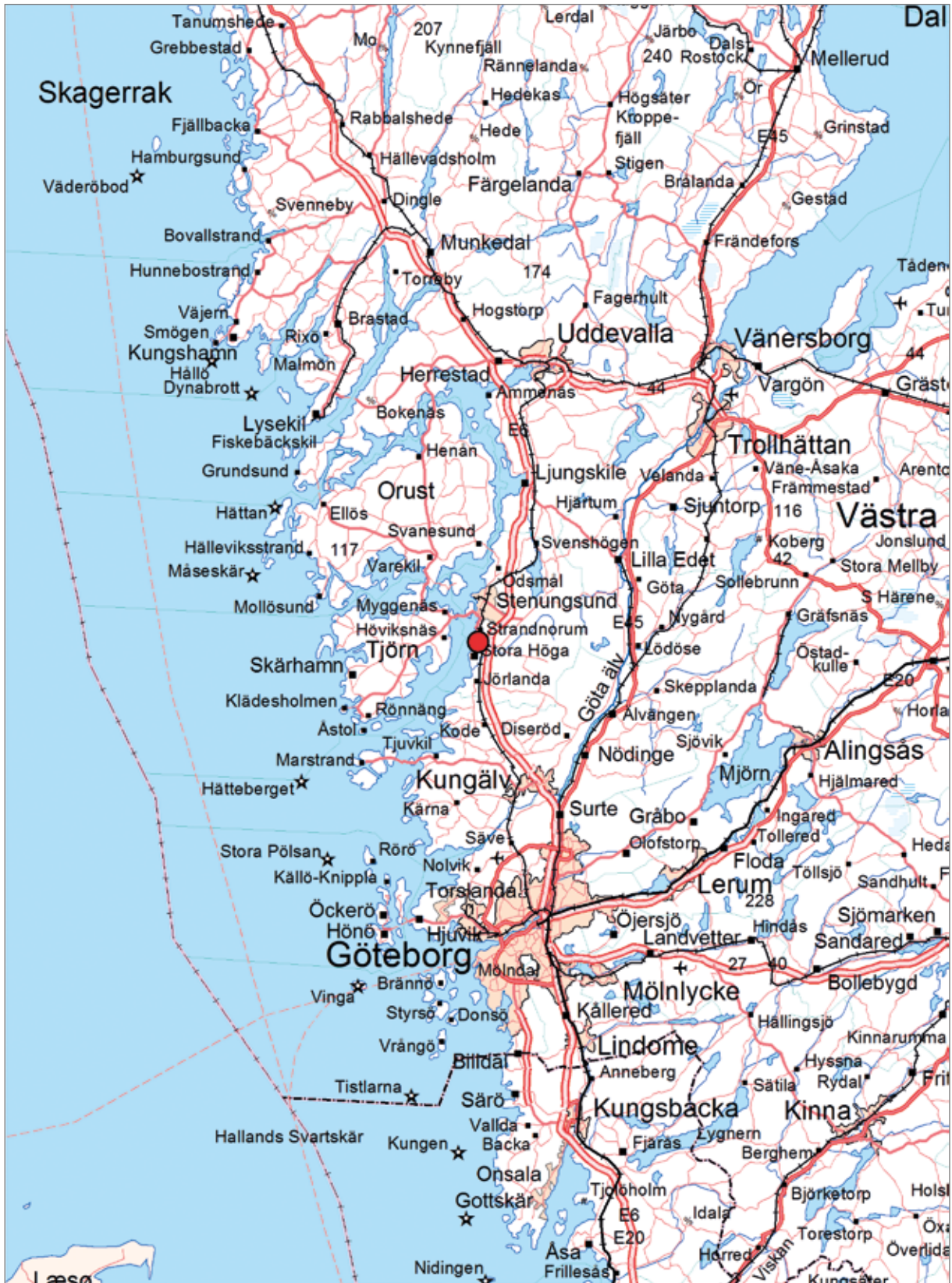
451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73

www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Bakgrund.....	6
Landskapsbild.....	6
Naturlandskap.....	6
Kulturlandskap.....	6
Fornlämningsmiljö.....	6
Syfte, metod och genomförande.....	8
Syfte.....	8
Metod.....	8
Resultat.....	12
Övergripande resultat.....	12
Fossil åkermark Norum 103:1.....	14
Resultat mot undersökningsplanen.....	14
Materialets potential.....	14
Slutsats och åtgärdsförslag.....	15
Litteratur.....	17
Tryckta källor.....	17
Otryckta källor.....	17
Tekniska och administrativa uppgifter.....	18
Bilagor.....	19

Figur 1. Utsnitt ur Sverigekartan med platsen för utredningen markerad.

Sammanfattning

I samband med särskild utredning inom fastigheten Strandkärr 1:4 i Stenungsunds kommun konstaterades lämningar efter en förmodad boplats med anläggningar och fynd av förhistorisk karaktär. Lämningarna återfanns i områdets sydöstra del och härrör med stor sannolikhet till bronsålder eller järnålder.

Vidare bedömdes statusen på den registrerade fossila åkermarken Norum 103:1 och resultatet visar på att det med största sannolikhet rör sig om en modern företeelse.

Resultatet har inrapporterats till FMIS.

Bakgrund

Bohusläns museum har på uppdrag av Länsstyrelsen genomfört en särskild utredning inom fastigheten Strandkärr 1:4. Utredningen föranleddes av att Stenungsunds kommun avser att detaljplanera området. Utredningen genomfördes under två dagar i maj månad 2014.

Landskapsbild

Naturlandskap

Utredningsområdet är beläget en liten dalgång mellan två bergsområden. I norr återfinns ett skogsklätt bergsområde med tidigare bebyggelse vid dess södra fot. I söder är bergsområdet uppsprucket med små gipar och befintlig bebyggelse är spridd över området. Sydost om området är det öppna ängs-/åkermark och i väster tar havet vid. Området ligger på en höjd av cirka 5–20 meter över havet.

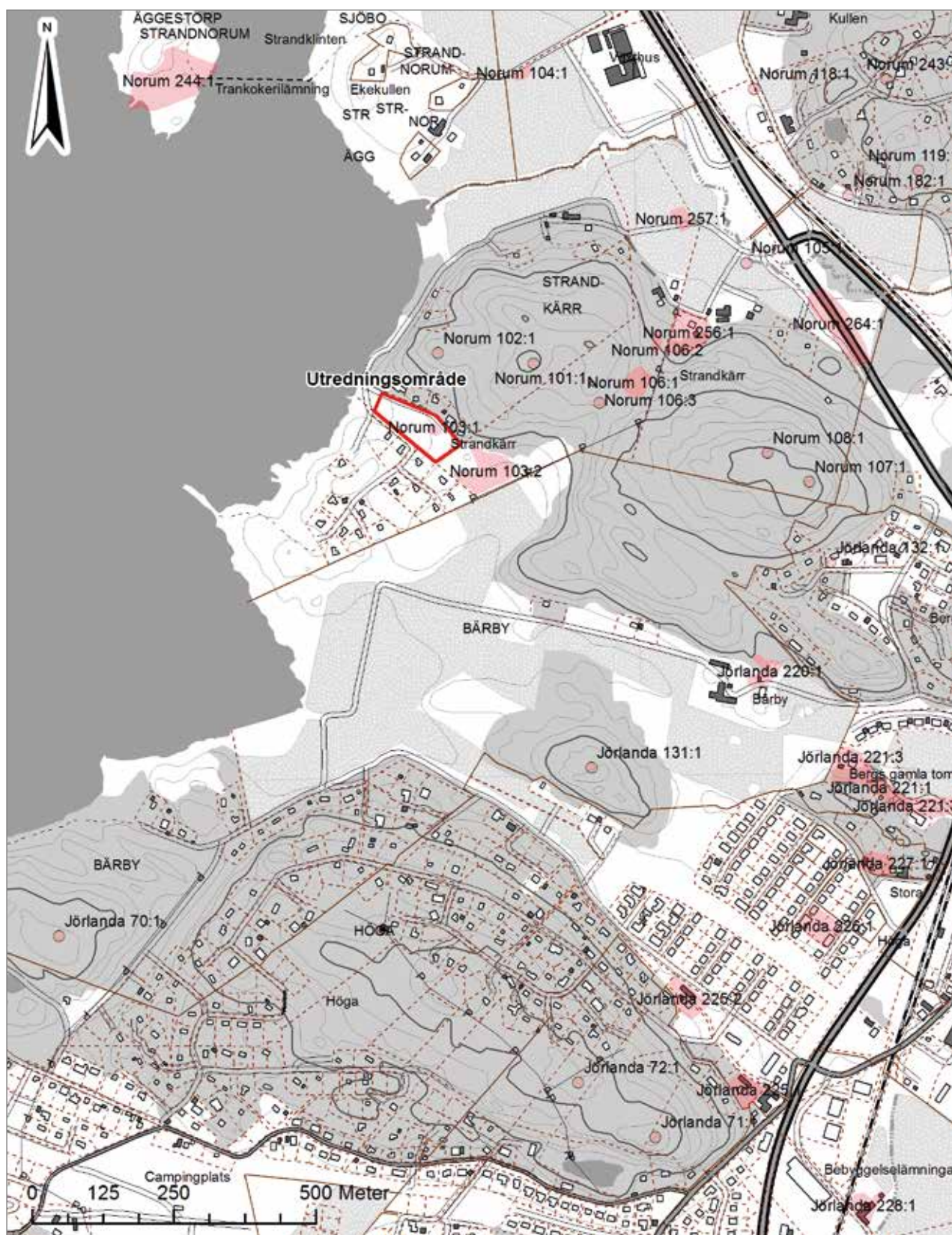
Landskapet runt utredningsområdet domineras annars av ett låglänt slättområde med som genomkorsas av ett flertal vattendrag. I anslutning till utredningsområdet präglas landskapet av flacka, delvis skogsbeklädda höjdparterier omgivna av lätt kuperade och öppna jordbruksmarker.

Kulturlandskap

Utredningsområdet och dess närhet har under historisk tid brukats på olika vis. Storskifteskartan från 1798 benämner området såsom »Stranekärrens Utmark och Beteshagar«. Laga skifteskartan från 1833 visar att området bestod av sank betesmark (figur 4) och den ekonomiska kartan från 1933 påvisar att området istället varit odlingsmark (figur 5).

Fornlämningsmiljö

Inom utredningsområdet ligger Norum 103:1 (Fossil åkermark/Ryggade åkrar, övrig kulturhistorisk lämning). Cirka 50 meter åt sydost ligger Norum 103:2 (Fossil åkermark/Ryggade åkrar, övrig

Figur 3. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 7b2ff7125 med översikt över utredningsområdet samt närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

kulturhistorisk lämning). Utöver detta finns i närområdet tre boplatser och en by-/gårdstomt inom 500 meter nordost om området. Ett röse och en stensättning finns på berget norr om området.

Syfte, metod och genomförande

Syfte

Utredningen genomfördes som ett led i Stenungsunds kommuns arbete med att detaljplanera området för byggnation av bostadshus. Målen för särskild utredning är i första hand deskriptiva (planeerings- och beslutsunderlag). Vid särskild utredning krävs att ambitionsnivån är tillräckligt hög för att motsvara utredningens syfte, det vill säga att hitta alla fornlämningar i området, samt bedöma dem avseende fornlämningsstatus.

Målgrupper för utredningen är i första hand företagare, Länsstyrelsen, andra myndigheter samt undersökare. Fyndhantering bör inte vara aktuell, undantaget fynd som anses vara särskilt angelägna för den antikvariska tolkningen.

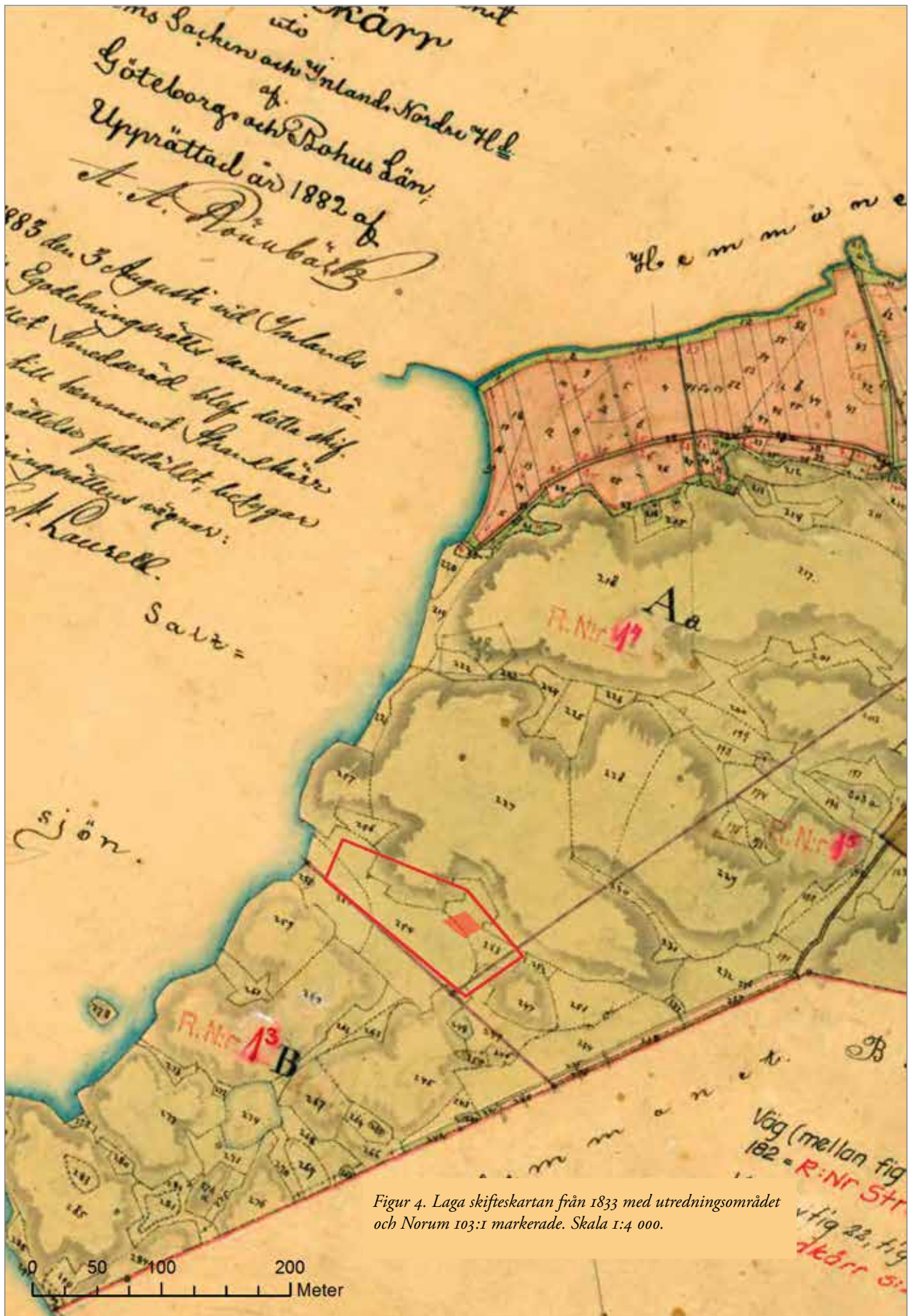
Riktade frågeställningar för utredningen var:

- Status på den redan registrerade fossila åkermarken inom utredningsområdet (Norum 103:1)
- Finns några ytterligare lämningar i området?
- Vilken typ av lämningar rör det sig om?
- Finns koppling till boplatserna som ligger 300-400 meter nordost om utredningsområdet?

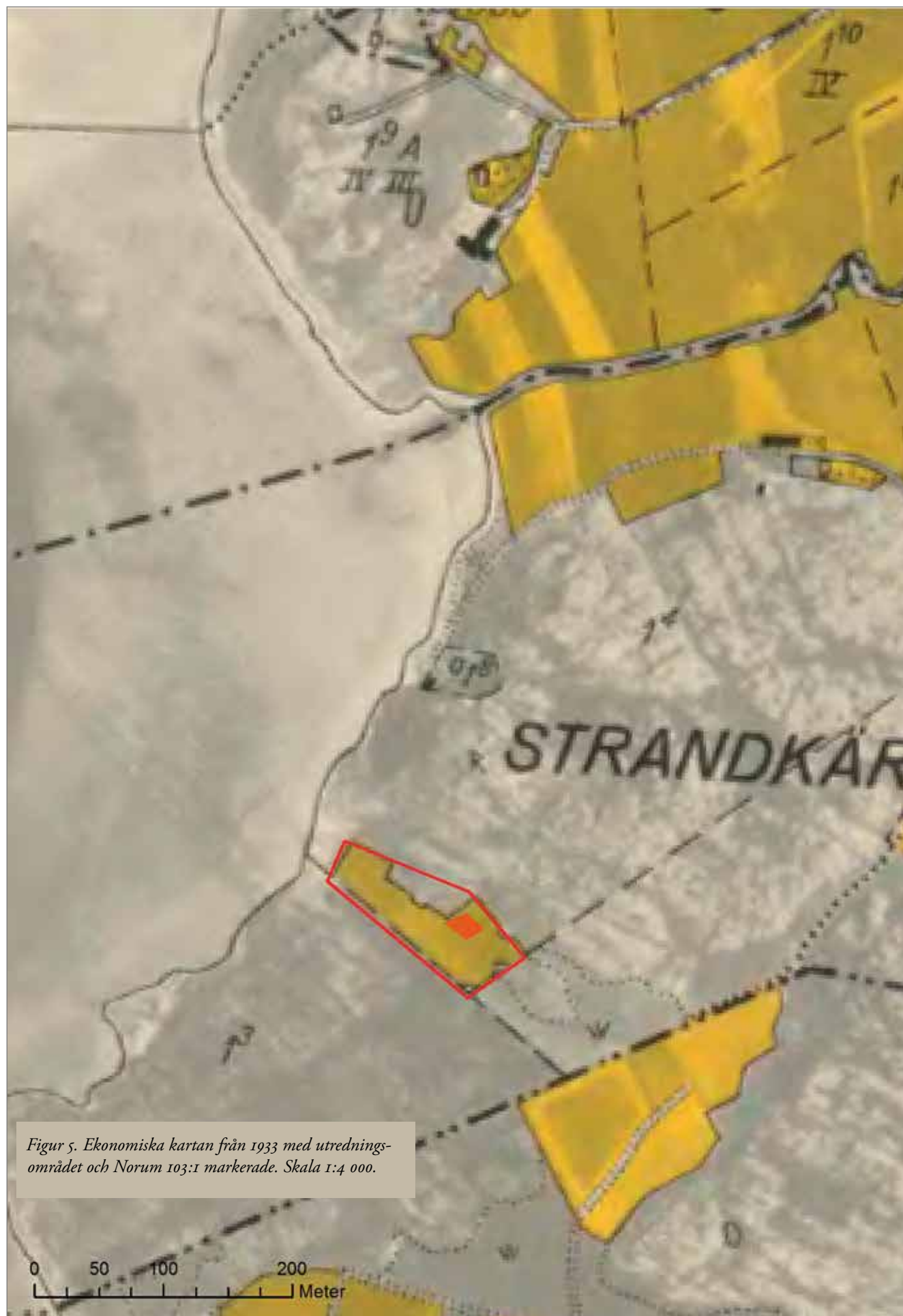
Metod

Utredningen skulle, enligt upprättad undersökningsplan, genomföras med sökschaktsgrävning inom det aktuella utredningsområdet. Påträffade anläggningar skulle plandokumenteras och vid behov skulle enstaka anläggningar kunna provgrävas för att fastställa anläggningsstatus. Påträffade fynd skulle ges en översiktlig bedömning i fält för att sedan återdeponeras. Fynd av särskilt antikvariskt värde kunde komma att omhändertas och för dessa skulle ansökas om fyndfördelning till Bohusläns museum. I fält skulle tillvaratagna fynd förvaras i låsta utrymmen. Inga naturvetenskapliga analyser planerades.

Dokumentation skulle ske genom att med GPS/RTK mäta in topografi, recenta ingrepp, schakt, anläggningar och fynd. Vidare skulle arbetet dokumenteras genom fotografering. Schakt, anläggningar och eventuellt fynd skulle fotograferas och därtill skulle översiktbilder över området tas. Därtill skulle områdesbeskrivningar, schaktbeskrivningar, stratigrafier, anläggningsbeskrivningar

Figur 4. Laga skifteskartan från 1833 med utredningsområdet och Norum 103:1 markerade. Skala 1:4 000.

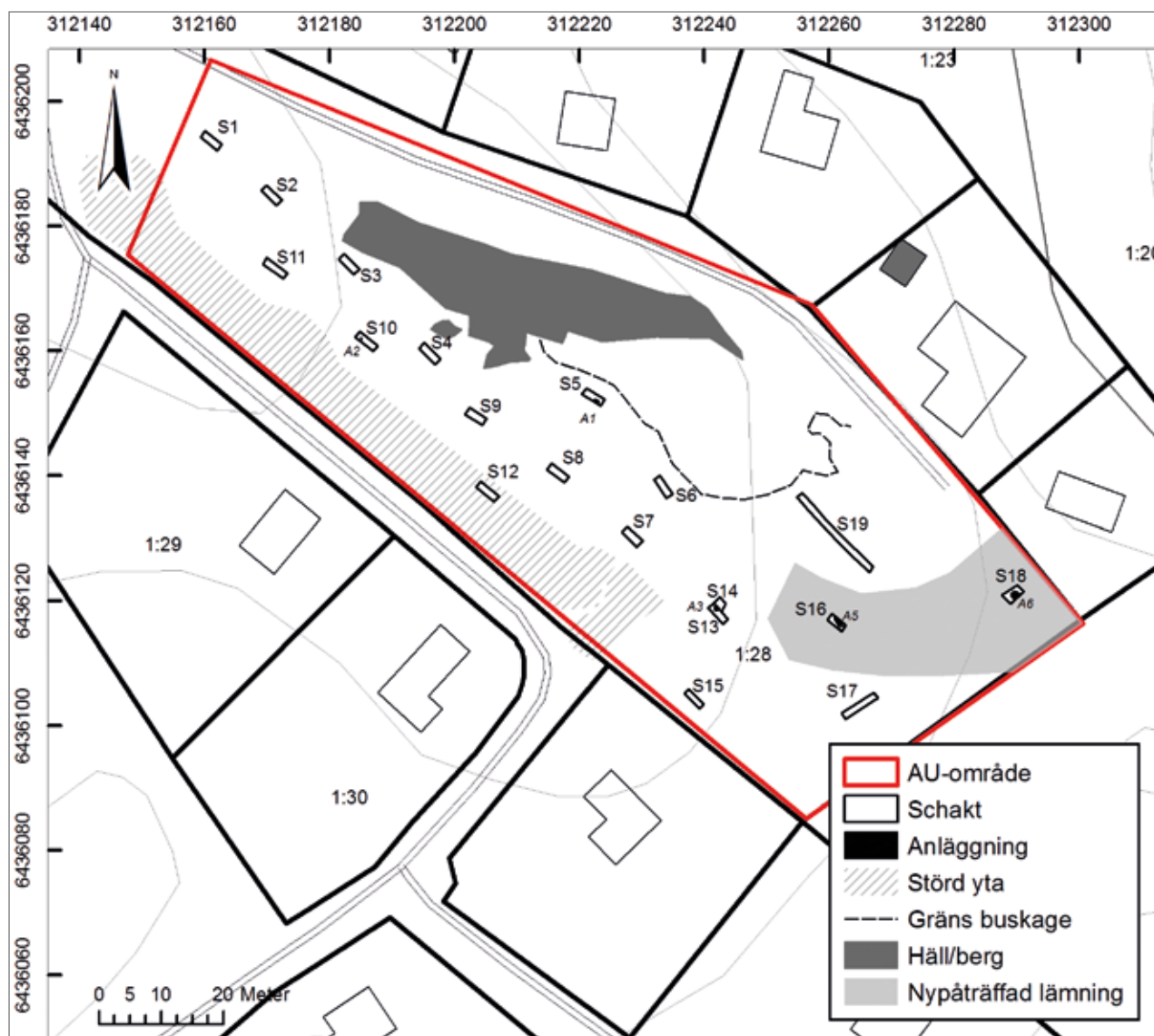
Figur 5. Ekonomiska kartan från 1933 med utredningsområdet och Norum 103:1 markerade. Skala 1:4 000.

och fyndbedömningar genomföras i fält. Dessutom skulle fältdagbok föras med dagboksnotiser, genomförandeuppföljning samt avvikelser.

En särskild insats skulle göras för att bedöma statusen på den fossila åkermark som finns registrerad inom området (Norum 103:1). Insatsen skulle bestå av ytkartering och tvärschakt över åkerryggarna.

Utöver fältinsatserna skulle en kartanalys genomföras för att ge en bild av historisk användning av marken och specifikt identifiera markanvändningen för Norum 103:1.

Utredningen genomfördes utan avvikelser från undersökningsplanen.

Figur 6. Plankarta över utredningsområdet och grävda schakt och anläggningar. Skala 1:4 500.

Resultat

Övergripande resultat

Totalt grävdes nitton schakt, till en total yta om drygt 100 kvadratmeter eller 80 löpmetrar, inom utredningsområdet (bilaga 1). Schakten var av varierande längd och bredd beroende på placering. Ett långschakt (S19) togs tvärs åkerryggarna i den registrerade fossila åkermarken Norum 103:1. Lagerföljden i schakten var i stort sett densamma i samtliga öppnade schakt; lera eller grusig sand under ett cirka 20 centimeter tjockt matjordlager.

Totalt påträffades sex stycken anläggningar, sedermera decimerade till fem stycken efter att två av anläggningarna slagits samman till en och samma (bilaga 2). Vidare återfanns sex flintavslag samt en knacksten och tre kvartsavslag (bilaga 3).

Majoriteten av schakten öppnades på den plana ytan i områdets västra del. I utredningsområdets östra del fanns en slänt upp mot en kulle som fortsatte österut utanför utredningsområdet. På denna kulle togs två schakt längs med den gårdesgård som också utgjorde gränsen för utredningsområdet. Det var i denna del av ytan de mest intressanta anläggningarna återfanns. I schakt 18 återfanns en härd och strax nedanför i schakt 16 återfanns ett sotlager och ett eventuellt kulturlager. Dessa två schakt är inkluderade i den nya fornlämning (BM2014:11) som konstaterats (figur 6). Fornlämningen sträcker sig med största sannolikhet utanför det nu aktuella undersökningsområdet. Höjden över havet är mellan 11 meter (schakt 16) och 16 meter (schakt 18).

Figur 7. Närbild av A5 i schakt 16. Notera de dubbla sotlinserna i bildens högra del. Foto Johan Peterson, taget mot sydost.

Figur 8. Översikt över schakt 16 med det mörkfärgade, något sotiga lagret i schaktets högra del under skalstocken. Foto Johan Peterson, taget mot nordväst.

Figur 9. Planfoto som visar härden A6 i schakt 18. Foto Clara Alfsdotter, taget mot nordväst.

Fossil åkermark Norum 103:1

I uppdraget ingick också att bedöma statusen på den registrerade fossila åkermarken Norum 103:1. Detta gjordes genom kartering av förmodade åkerryggar och -dalar. Ett stort buskage med taggbuskar upptog halva ytan av den registrerade åkermarken vilket gjorde det omöjligt att undersöka denna del. Istället öppnades ett schakt (S19) tvärs genom åkerryggarna för att se omfattningen av åkerryggar och -dalar i ett genomskärningsperspektiv.

Matjordslagret var i schaktet mellan 0,2 och 0,4 meter tjockt, där det tjockaste lagret återfanns närmast buskaget. Likaså skiljde sig undergrunden åt där det i västra delen av schaktet var betydligt mer sten (0,05-0,35 meter stora). Detta avtog efter ungefär 6 meter. Det är också vid denna gräns som matjordslagret var som tjockast.

Utifrån topografi och placering anses det inte vara fråga om någon fossil åkermark av äldre slag (bandparceller). Fossila åkermarker återfinns idag i regel utanför åkermark (www.vaxteko.nu). Marken i området har enligt den ekonomiska kartan från 1933 varit uppodlad (se figur 5) vilket kan ha varit upphovet till dess nuvarande utseende i och med att det är ett brant parti (mellan 15 och 20 graders lutning) som den påstås vara belägen i och därmed svårplöjd. Därtill gav tvärsnittet inga säkra indikationer på att det skulle röra sig om ryggar och dalar. För en detaljerad beskrivning av lagerföljden i schaktet genom Norum 103:1 hänvisas till bilaga 1.

Resultat mot undersökningsplanen

Målsättningarna med undersökningen får med hänvisning till ovanstående rubriker *Syfte, metod och genomförande* och *Resultat* anses vara uppfyllda.

Materialets potential

Höjden över havet indikerar att den nyupptäckta fornlämningen BM2014:11 kan härröra från bronsålder eller järnålder. Strax norr om fornlämningen, cirka 200 meter fågelvägen, finns på berget ett röse och en stensättning vilket också styrker denna tes. Fornlämningen antas, utifrån topografi, varit relativt strandnära. I närområdet finns gott om betesmark och odlingsbar mark vilket ger en god utgångspunkt för en varaktig bosättning. Platsen är också skyddad mot norr, varifrån de värsta vindarna kommer (jämför Lindman 2006:20). Nordväst om BM2014:11 finns tre stenåldersboplatser registrerade. Dessa är dock belägna på en höjd över havet om 20–30 meter vilket är åtminstone 10 meter högre än aktuell fornlämning vilket gör att kopplingen till dessa bedöms som osäker, dock ej omöjlig.

Det antikvariska bevarandevärdet bedöms vara medelhögt. Fornlämningen är relativt lättillgänglig och landskapet i dess närområde är av sådan karaktär att det utan större hinder är möjligt att

Figur 10. Översiktsfoto över Norum 103:1 och tvärschaktet genom den förmodade åkermarken. Foto Johan Peterson, taget mot norr.

imaginärt återskapa den forntida upplevelsen det inneburit att vistas på platsen. I och med förekomsten av ett röse och en stensättning inte långt från fornlämningen gör att platsen kan vara ett bra exempel på en strandnära boplatssyta med tillhörande gravområde nära inpå, beroende på om fornlämningen efter vidare undersökning kan betraktas som boplats.

Slutsats och åtgärdsförslag

Utredningen genomfördes enligt undersökningsplan och resulterade i identifiering av en tidigare okänd lämning, BM2014:11. Lämningen har inrapporterats till FMIS som fornlämning, men är ej att betrakta som avgränsad. Generellt gäller att undvika ingrepp i fornlämning. Om detta inte bedöms möjligt ska ansökan ställas till Länsstyrelsen, som är beslutande i fortsatta antikvariska åtgärder. Den fossila åkermarken Norum 103:1 föreslås inte få ändrad status,

Figur 11. Översiktsfoto över platsen för den nypåträffade fornlämningen (BM2014:11). Härden hittades precis hitom den gärdesgård som skymtar i bildens övre vänstra hörn. I förgrunden ses schakt 13 och 14. I bildens mitt, bakom buskaget, ligger schakt 16 med det eventuella kulturlagret. Foto Johan Peterson, taget mot sydost.

och förblir övrig kulturhistorisk lämning. Den saknar därmed formellt lagskydd, men man kan ändå försöka ta hänsyn till dem i fortsatt planarbete om möjligt.

Litteratur

Tryckta källor

Lindman, G. 2006. *Järnåldersvistelser på gården Berg i Jörlanda. Arkeologisk undersökning*. UV Väst, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

Otryckta källor

FMIS, Digitala Fornminnesregistret. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
Tillgänglig digitalt: <http://www.fmis.raa.se>.

http://www.vaxteko.nu/html/sll/sjv/utan_serietitel_sjv/UST98-06/UST98-06C.HTM

Tekniska och administrativa uppgifter

Västarvet dnr:	VA 345-2014
Västarvet pnr:	11770
Lst Dnr:	431-5328-2014
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Stenungsund
Socken:	Norum
Fastighet:	Strandkärr 1:4
Uppdragsgivare:	Stenungsunds kommun
Ansvarig institution:	Västarvet/Bohusläns museum
Projektansvarig:	Johan Peterson
Fornlämningsnr:	Norum 103:1
Ek. karta:	7B8c
Läge:	X 6436141, Y 312254
Meter över havet:	ca 5–20 m ö.h.
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Fältpersonal:	Johan Peterson, Clara Alfsdotter
Konsulter:-	
Fältarbetstid:	2014-05-19–05-20
Arkeologtimmar:	32
Undersökt yta:	8 100 m ² (AU-område), 100 m ² (schakt)
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin UM nr 29522

Bilagor

Bilaga 1. *Schakt*

Bilaga 2. *Anläggningar*

Bilaga 3. *Fynd*

Bilaga 1. Schakt

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Storlek (m ²)	Lager (m)	Schaktdjup (m)	Anl.	Fynd	Anmärkning
1	3,4	1,3	4,3	0-0,05 Grässvål 0,05-0,3 Brun humös sand 0,3- Grågul lera/silt	0,4			TVå stenfyllda recenta diken i schaktet.
2	3,4	1,3	4,2	0-0,05 Grässvål 0,05-0,3 Brun humös sand 0,3- Grågul lera/silt	0,3			Stenfyllt recent dike (samma som i S.I.)
3	3,5	1,3	4,3	0-0,05 Grässvål 0,05-0,15 Humöst brunt grusig sand 0,15-0,25 Gulbrun grusig sand 0,25-0,3 Grå sand 0,3- Gulgrå lera	0,4		Flinta	
4	3,7	1,3	4,6	0-0,05 Grässvål 0,05-0,15 Brun humös sand 0,15- Gulgrå lera	0,2		Flinta och knack- sten	
5	3,5	1,2	4,1	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun något grusig humös sand	0,2	A1	Flinta och kvarts	
6	3,6	1,3	4,4	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2- Brungrå sand	0,3		Ytterst lite bränd lera i matjorden	Ganska stenig matjord
7	3,5	1,3	4,4	0-0,05 Grässvål 0,1-0,25 Brun något grusig humös sand 0,25- Grusig brun sand	0,35			
8	3,5	1,3	4,4	0-0,05 Grässvål 0,05-0,25 Brun humös sand 0,25- Brungrå lera	0,25			
9	3,2	1,2	4	0-0,05 Grässvål 0,05-0,35 Brun kompakt sand 0,35- Lerig grusig sand	0,4		Flinta	
10	3,7	1,2	4,3	0-0,05 Grässvål 0,05-0,3 Brun kompakt sand 0,3-0,4 Sotbemängd brun humös sand 0,4- Grusig sand	0,4	A2		
11	4,1	1,2	4,8	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2- Brungrå lera	0,25			Recent nedgrävning genom schaktet, igenfyllt med lera

12	3,7	1,2	4,5	0-0,05 Grässvål 0,05-0,3 Brun humös sand 0,3- Brungrå lera	0,35			
13	3,4	1,2	4	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2- Grusig brun sand	0,25	A3	Flinta	
14	1,6	1,4	2,3					Utökning av schakt 13 för att se utbredningen av A3
15	3,4	1	3,3	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2- Grusig brun sand	0,2			
16	2,9	1,2	3,6	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2-0,3 Kompakt grusig brun sand 0,3- Brun grusig sand	0,35	A5		Ett eventuellt kulturlager i schaktet. Lagret består av mörk brun humös smågrusig sand. Ett fåtal mörkare partier (sot?) i lagret. Dock inga fynd.
17	6,2	1,1	7	0-0,05 Grässvål 0,05-0,15 Brun humös sand 0,15- Brun grusig sand	0,15			Mycket tunt matjordslager. Mycket sten, ca 0,05-0,2 m stora.
18	2,9	1,7	5	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2 Brun humös sand 0,2- Brun grusig sand	0,25	A6	Flinta	
19	16,6	1	18,1	0-0,05 Grässvål 0,05-0,2/0,4 Brun humös sand 0,2/0,4- Brun till ljusbrun grusig sand	0,2-0,4			Schakt genom den fossila åkermarken. Undergrunden skiljer sig i schaktet. Längst i väster är den brun, men efter ca 6 meter övergår den till bli ljusbrun/gulaktig. Mellan 9 meter och 13 meter är undergrunden välvd, vilket kan bidra till intrycket av att det är en åkerrygg just där. Matjordslagret är i princip lika tjockt (ca 0,2 meter) från 7 meter och resten av schaktet österut. Vid 6 meter är det som djupast. Mellan 0 meter och 6 meter är det relativt stenigt i marken (mot undergrunden). Detta upphör dock efter 6 meter. Stenarnas storlek är ca 0,05-0,35 meter.

Bilaga 2. Anläggningar

Anl.	Typ	Form i plan	Form i botten	Storlek (m)	Djup (m)	Fyllning	Fynd nr	Anmärkning
1	Härd	Rund	-	0,45	-	Sot, skärvig sten	6	
2	Stolphål	Rund	-	0,25	-	Mörk brun siltig sand		
3	Nedgrävning	Rundoval	-	0,8 x 0,7	-	Brunsvart sotig sand		
4	Utgår	-	-	-	-	-	-	Ihopslagen med A3
5	Sotfläck	Rund	-	0,8	-	Svart sotig sand		Två lager sot i den södra delen av schaktet, ett lager i den östra delen.
6	Härd	Rund	-	1	-	Mörk brun humös sand, kol och sot	9, 10	Skärvig sten 0,05-0,2 m stora.

Bilaga 3. *Fynd*

Fyndnr	Material	Sakord	Antal	Kontext
1	Flinta	Avslag	1	S3
2	Flinta	Avslag	2	S4
3	Bergart	Knacksten	1	S4
4	Flinta	Avfall	2	S5
5	Kvarts	Avslag	2	S5
6	Kvarts	Avslag	1	A1
7	Flinta	Avslag	2	S9
8	Flinta	Avfall	1	S13
9	Flinta	Avslag	1	A6
10	Flinta	Avfall	3	A6

